

0.3 TEMES, TÒPICS LITERARIS I PERSONATGES UNIVERSALS

Introducció

Hi ha elements literaris que s'han anat repetint al llarg de la història. Han estat idees, procediments estilístics, frases fetes...etc que sovint s'han emprat pels autors tot demostrant les influències internacionals i, sobretot, la intertextualitat.

Cal destacar com la literatura s'ha centrat en les concepcions de la vida humana on la mort i la precarietat han ocupat moltes pàgines d'obres literàries de tot arreu. Hem pogut remarcar la vida il·lusòria o absurda, la breuetat d'aquesta, l'ideal i la vida real-quotidiana. En segon lloc podríem fixar dos conceptes que han viatjat per totes les literatures: la mort i l'amor. La primera s'ha enfocat segons les creences de cada època i l'amor (platònic o real) també ha estat una font inesgotable de temes relacionats i tòpics.

Els temes

Com hem explicat en l'apartat anterior hi ha temes com els que veurem tot seguit que no han entés de fronteres i s'han expandit per tots els països tant en la tradició oral com posteriorment en les obres escrites.

L'amor:

Expressa la inclinació o afeció viva envers una persona o cosa. Se centra doncs en els sentiments associats (odi, afecte, fidelitat...) i els estats del fet amorós (passió, amor ideal, enamorament...)

El paisatge:

La seua contemplació el relaciona amb estats d'ànim i, sovint, amb la pàtria o l'amor. De vegades, es presenta amb una visió costumista.

La pàtria:

Vist, segons les èpoques, com una necessitat de conscienciar-se i estimar la terra on hem nascut i/o vivim. Vinculat a diversos símbols i també al paisatge, l'amor, la vida, la llengua, els signes culturals. De vegades, sota una visió realista, crítica o combativa.

La vida:

Inclou motius com la vida quotidiana, el pas del temps, la vellesa i la saviesa, l'oblit del passat o la bellesa.

La mort:

Reflexió espiritual-metafísica, l'espai (el més enllà) i el temps (eternitat) de la mort, unida a la tradició religiosa o cultural (Déu, ànima, infern, cel).

La poesia popular desenvolupa uns temes poètics classificables en els grups següents:

- Religios: Les nades i els goigs presenten la fe de manera popular, amb senzillesa espiritual i amb esperança de l'ajut diví.
- Satíric: Les cançons i les corrandes mostren la vida quotidiana i les relacions socials tractades de manera alegre i desenfadada.
- Polític: Amb el romanç, es tracta el tema de la pàtria, a través de mites, llegendes, herois, etc, i una visió del poder (polític, religiós).
- Amorós: L'amor és tractat popularment en tots tipus de composicions: amants, desamors, desenganys, malmaridades, etc.

- Infantil: Aprentatge lingüístic i cultural perquè l'infant entri a formar part de la comunitat: cançonetes, embarbussaments, jocs amb melodies.
- Treball: el tema de la terra i tot allò que s'hi relaciona: els cicles estacionals, les feines del camp o artesanals, les festes, etc.

Els tòpics

Són els temes o motius argumentals que els poetes, preferentment, i els escriptors en general utilitzen reiteradament com a recurs al llarg de la Història de la Literatura. Provenen en la seua majoria de la cultura clàssica (grecolatina) o de la tradició bíblica i s'han mantingut des de l'antiguitat fins a l'actualitat. Ara també els trobem en el món del cinema i del còmic.

S'han fet estudis sobre aquesta simbiosi. Destaquem la

pel·lícula *Èdip rei* (1967) de Pasolini on es reproduïx una societat arcàica i intemporal. Sobre aquesta tragèdia grega hi ha moltíssimes més versions com la de *Poderosa afrodita* (1995) on el protagonista també fa una recerca sobre qui eren els seus progenitors fins que s'adona que sa mare era una prostituta.

A continuació en tens alguns dels més utilitzats.

Ben segur que quan els veges els associaràs a alguna cançó o pel·lícula com explicarem més endavant

Els tòpics més presents són:

- *Beatus ille*: Tema de la poesia del Renaixement, provinent del model llatí d'Horaci. És la valoració de la natura, en un ambient bucòlic i pastoril, elevada a símbol de vida senzilla, natural i perfecta.
- *Carpe diem*: Sembla que el seu creador fou Horaci (65 aC- 8 aC). Segons ell “ voler més del que la vida et pot donar et fa esdevenir un desgraciat”. Segles més tard Goethe (1749-1832) afirmà: “ la felicitat consisteix en la limitació” .Tema de la literatura clàssica, représ pels poetes del Renaixement, que, després d'algunes reflexions sobre la fugacitat de la vida, insten l'home a viure-la amb intensitat i plaer. ens fixem ara en el

poema de Kavafis que duu de títol *A la taverna del mar* (musicat per Lluís LLach) i que mostra una sèrie de tòpics clàssics:

A la taverna del mar hi seu un vell
amb el cap blanquinós, deixat anar;
té el diari al davant perquè ningú no li fa companyia.

Sap el menyspreu que els ulls tenen pel seu cos,
sap que el temps ha passat sense cap goig,
que ja no pot donar l'antiga frescor d'aquella bellesa que tenia.

És vell, prou que ho sap; és vell, prou que ho nota.
És vell, prou que ho sent cada instant que plora.
És vell, i té temps, massa temps per a veure-ho.
Era, era quan era ahir encara.

I se'n recorda del seny, el mentider,
com el seny que li va fer aquest infern
quan a cada desig li deia "demà tindràs temps encara".

I fa memòria del plaer que va frenar,
cada albada de goig que es va negar,
cada estona perduda que ara li fa escarni del cos llaurat pels anys.

A la taverna del mar, hi seu un vell
que, de tant recordar, tant somniar,
s'ha quedat adormit damunt la taula.

- Locus amoenus: En la poesia del Renaixement, el tractament estilitzat de la natura, com a lloc amé, decorat ideal d'origen clàssic, poblat per nimfes i pastors, que, sovint, contrasta amb l'agitament esperit del poeta.
- Ubi sunt: "On són? Què se n'ha fet?" És el lament de les coses del passat perdudes amb el pas del temps. Està vinculat amb el tema de l'amor.
- Fugit irreparabile tempus: "El temps passa massa de pressa". Es refereix, també, al pas inexorable del temps amb el regust amarg dels records.
- Puer senilis: "El jove és savi com un ancià i l'ancià té un esperit jove". Es refereix a un estat d'esperit de la joventut o de la vellesa.

Uns altres temes tractats per la poesia culta, des d'un vessant intimista o transcendent són els següents:

- El paisatge: La seva contemplació el relaciona amb estats d'ànim i, sovint, amb la pàtria o l'amor. De vegades, es presenta amb una visió costumista.
- La pàtria: Vinculat a diversos símbols i també al paisatge, l'amor, la vida, la llengua, els signes culturals. De vegades, sota una visió realista, crítica o combativa.
- La vida: inclou motius com la vida quotidiana, el pas del temps, la vellesa i la saviesa, l'oblit del passat o la bellesa.
- La mort: Reflexió espiritual-metafísica, l'espai (el més enllà) i el temps (eternitat) de la mort, unida a la tradició religiosa o cultural (Déu, ànima, infern, cel).
- L'amor: Expressa els sentiments associats (odi, afecte, fidelitat...) i els estats del fet amorós (passió, amor ideal, enamorament...)

Els personatges literaris

A continuació tractarem breument els personatges per tal que l'alumne/a siga després capaç de fer una anàlisi, sobretot dels que formen part d'una novel·la que és on més complexitat adquireixen.

Mostrem a continuació dos quadres que conté la síntesi d'informació que s'explicarà més endavant.

ATRIBUTS						
Físics		Psicològics	Nom		Objectes i complements	
descripció total	descripció parcial		connotatiu	denotatiu	indicials	simbòlics

PERSONATGES PRESENTATS PER

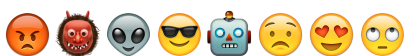
Narrador

Uns altres personatges

s'autopresenta

indirectament

En les narracions intervenen sempre uns personatges que viuen uns fets. L'autor en tria els noms, els aspectes físics i els psicològics, d'acord amb la intenció del que vol narrar. Decideix també la manera com aquests personatges s'han de presentar al lector i l'evolució o la transformació que experimentaran al llarg de l'escrit a causa de la interactivitat amb l'ambient que els envolta. Cal dir que aquests no existeixen fora de la narració per més realistes que semblen.

Els personatges són creats per un autor/a, és a dir, inventats. No obstant això, han de ser caracteritzats com si existiren de debò per tal que el lector se'ls pugui imaginar i visca la història que s'explica.

1. El nom

Els noms que l'autor posa als personatges permeten conèixer-ne el sexe (Anna, Joan), l'edat (Andreueta) i, fins i tot, poden orientar el lector sobre l'activitat laboral (el doctor Terradelles) i la procedència social (Segimon Vilagentil) o geogràfica (Mike). L'autor pot atribuir als personatges un malnom o un motiu (el Tort...).

2. La caracterització

A més del nom, el narrador o els altres personatges informen el lector d'altres peculiaritats que tenen: l'aspecte físic, els trets psicològics, els senyals distintius (vestuari, complements, mitjans de locomoció...) o el registre expressiu (capacitat de comunicació oral, recursos lèxics i usos

morfosintàctics del discurs dels personatges).

Els trets d'un personatge són allò més significatius: el nom i l'edat, la descripció física, saber què pensa, sentir com parla i, sobretot, veure'l actuar. De vegades alguns d'aquests aspectes no apareixen i cada lector els supleix amb la seua imaginació.

Com que en una narració no tots els personatges estan caracteritzats de la mateixa manera, distingim diversos tipus de personatges:

Personatges complexos o rodons: modifiquen la seua manera de pensar i d'actuar al llarg de la narració. Per això també se'n diuen personatges dinàmics, perquè la seua conducta canvia i evoluciona. Són personatges imprevisibles, que poden sorprendre el lector.

Personatges senzills o plans: actuen i pensen sempre igual al llarg de la narració. Per això també reben el nom de personatges estàtics, ja que la seua conducta no canvia ni evoluciona. Són personatges previsibles i no sorprenen el lector.

La presentació

El lector es pot familiaritzar amb les característiques dels personatges de manera directa. Bé perquè el personatge es presenta ell mateix, o bé perquè el narrador de la història s'encarrega de presentar-lo. En aquest cas, al principi de la història sol haver-hi una descripció física i psicològica dels personatges força extensa.

Però el lector també s'hi pot familiaritzar indirectament, quan dedueix les particularitats dels personatges a mesura que avança la lectura dels esdeveniments narrats. En aquest cas, no se solen fer descripcions dels personatges molt llargues, sinó que se'n donen les característiques a poc a poc, separadament, al llarg de tot el relat.

L'evolució o la transformació

L'entorn dels personatges (fets, ambient, societat...) els transforma. Aquestes circumstàncies externes actuen sobre els personatges principals:

Protagonistes: són els que duen a terme l'acció, el motor de la història.

Antagonistes-adversaris: són els que estan enfrontats amb els protagonistes. Pot ser, però, que no n'hi haja.

La funció dels personatges

D'acord amb la importància que adquireixen o la funció que realitzen els personatges, distingim entre:

Principals: el protagonista és el personatge que realitza la major part de les accions i que sol tenir un objectiu per aconseguir o un problema per resoldre. La seua actuació, les idees i la seva manera de ser són el centre d'atenció del lector. L'antagonista és el personatge que posa obstacles al protagonista i condiciona l'actuació, per exemple, fent canviar la seua conducta, posant dificultats perquè no aconseguisca allò que es proposa.

Personatges secundaris: són la resta de personatges, que poden agrupar-se a l'entorn dels principals. I així parlem de personatges aliats, que ajuden el protagonista, i de personatges oponents, que li posen obstacles o el volen allunyar del seu objectiu.

EXERCICIS

A).- Digues amb quin personatge et sents més identificat dels vint-i-quatre que tens a continuació i que formen part de la Literatura universal:

1. Don Quixot de la Manxa

2. Hamlet
3. Emma Bovary
4. Ulises
5. Peter Pan
6. Gregor Samsa

7. Dorian Grey
8. Kurtz
9. Sancho Panza
10. Lady Macbeth
11. Lázaro de Tormes
12. Godot

13. Werther

14. Edmund Dantes

15. Capità Aha,(Moby Dick)

16. Alícia, (el País de les Meravelles)

17. Sherlock Holmes

18. Frankenstein.

19. Anna Karenina (Tolstoi)

20. Celestina

21. Príncep. (Saint-Exupéry)

22. Hannibal Lecter. (Thomas Harry)

23. Natàlia (La plaça del Diamant)

24. Romeu i Julieta

B).- Busqueu per parelles a Internet persones que tenen qualitats de superherois de ficció: força sobrehumana, visió de rajos X, memòria prodigiosa, persona parallamps, l'home torxa, un contorsionista, una persona que corre una maratón al desert sense beure, una altra que mou objectes amb el poder de la ment...